

Verborgen talent van een brouwerszoon

De aquarellen van Louis Ceuterick in het verslagboek van de Geraardsbergse toneelvereniging 'Vreugd en Deugd'

Rik VAN DAMME & Jacques DE RO

Geraardsbergen heeft in de loop van 19de eeuw opvallend veel kunstschilders gekend. Slechts enkelen, Pieter Van Huffel, Charles Louis Saligo en Eugène De Block - niet toevallig diegenen die zijn uitgeweken - hebben een zekere bekendheid genoten binnen de toenmalige kunstwereld. We vinden hun doeken ook in buitenlandse musea. Maar dit betekent niet dat de kunstschilders die in de stad zijn blijven wonen en voor de lokale markt hebben gewerkt, minderwaardig artistiek werk hebben geleverd. Een onder hen is Louis Ceuterick. Met de aquarellen die hij in het verslagboek van de toneelvereniging 'Vreugd en Deugd' heeft gepenseeld, leren we de man beter kennen.

I. Leven en werk

Een onbekende kunstschilder

Camille Louis René Ceuterick, aangesproken als Louis, is zo goed als onbekend in de goed gevulde galerie van 19de-eeuwse Geraardsbergse kunstschilders. Door zijn korte leven - hij is amper 33 jaar geworden - heeft hij zijn kunstenaarschap onvoldoende kunnen ontplooiën. Van hem is slechts één schilderij, *Het hondengerecht*, (olieverf op lijnwaad, 95 x 130 cm) uit 1850 aanwezig op het stadhuis. Nochtans moet zijn artistieke productie groter geweest zijn. Het bewijs wordt volgens de studie uit 1985 van L. Vander Heyde geleverd door zijn schetsboek, toen in het bezit van kunstschilder Philemon Berckman (1913-1994) (1). G. Imbo heeft als enige auteur in 2000 een uitgebreid artikel over Ceuterick gewijd in *De Heemschutter* (2).

Een brouwerszoon

Tijdens de woelige opstand tegen het Hollands bewind, wordt Louis Ceuterick op 8 oktober 1830 geboren als zoon van Marinus en van Victoria Van Den Dooren. Zijn vader verlaat

'Het hondengerecht' uit 1850 van Louis Ceuterick (collectie Stad Geraardsbergen) (foto J. Coppens)

bij de aanvang van de Hollandse periode zijn geboortedorp Sint-Martens-Lierde en vestigt zich te Geraardsbergen, waar hij eigenaar-uitbater wordt van brouwerij *De Roos*, op de hoek van de Vrede- met de Nieuwstraat (3). Wanneer in september 1830 de onlusten uitbreken, ontpopt hij zich als een vurig patriot. Hij weet hieruit poli-

tieke munt te slaan en verovert bij de eerstvolgende verkiezingen een zetel op het stadhuis. Na zijn plots overlijden in 1831, wordt zijn plaats ingenomen door zijn oudere broer Joseph Ghislain Ceuterick, die vanaf 1836 politicommissaris is. Zijn weduwe zal de brouwerij verder uitbaten. Louis Ceuterick zelf blijft ongehuwd

(1) L. VANDER HEYDE, *Kunstpatrimonium Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 1985, p. 224.

(2) G. IMBO, *Geraardsbergse kunstschilders uit de 19de eeuw. Louis Ceuterick 1830-1864 een (quasi) onbekend kunstschilder die slechts een (bekend) doek schilderde*, in *De Heemschutter*, nr. 173, 2000, p. 31-36.

(3) Meer over brouwerij *De Roos* in J. DE RO, *De dorst van Geraard. De dranknijverheid in Geraardsbergen en deelgemeenten in historisch perspectief*, Geraardsbergen, 2005, p. 116-120.

Ontwerptekening uit 1859 van het stadhuis in neogotische stijl door Louis Ceuterick. De centraal gelegen toegang is niet gevolgd tijdens de restauratie in 1891 onder leiding van architect Pieter Langeroock (Stadsarchief).

en zal zijn hele leven in het ouderlijk huis wonen.

Architect en schilder

Louis Ceuterick koestert geen politieke ambities en wil zich vooral op het artistieke vlak ontplooiën. Hij volgt vanaf 1845 de lessen aan de *Academie voor Teeken- en Bouwkunst* in de Vredestraat. Hij raakt er bevriend met beeldhouwer Prosper Speck (1832-1898), die later een borstbeeld van hem zal maken. Ceuterick studeert af als architect, maar deze titel noch het diploma had toen dezelfde inhoud

als vandaag. Een ontwerptekening uit 1859 voor de restauratie van de voorgevel van het stadhuis in neogotische stijl geldt als enig bewijs van zijn architecturaal kunnen. ⁽⁴⁾ Vermoedelijk is ook het ontwerp van de *Oudenbergkolom* van zijn hand ⁽⁵⁾. We vinden de zuil al op het lithografisch kaartje *Bedevoart tot O.L.V. van Bijstand op den Oudenberg, te Geeraardsbergen* van Gustave Bidez uit 1861. Vanaf 1863 zetelt Ceuterick in het bestuur van de *Academie voor Teeken- en Bouwkunst* ⁽⁶⁾.

Verborgent talent

De jonge Ceuterick bekommert zich ook om het culturele leven van zijn stad en ligt in 1853 mede aan de basis bij de fusie van de oude rederijkerskamer *Sint-Petrus* met de toneelvereniging *Maetschappy van Blijspelen Vreugd en Deugd*. Hij ondertekent het reglement van 21 februari en illustreert het hele verslagboek van het gilde met 32 aquarellen ⁽⁷⁾, tot heden zo goed als onbekend voor kunstliefhebbers. We vermoeden dat Ceuterick tijdens de beginjaren de drijvende kracht is achter *Vreugd en Deugd*. Hij is aanvankelijk toneel- en decoratiemeester en wordt, na het overlijden van de eerste voorzitter Auguste Bruyneel, op 14 december 1856 unaniem tot voorzitter verkozen. Tijdens zijn voorzitterschap wint de vereniging een zilveren medaille in Gent (1857), Antwerpen (1858) en Brugge (1859, 1860). Op 8 juni 1857 ondertekent hij het verslag van de vergadering en voegt er aan toe "*capitein der 1ste compagnie der burgerwacht*". Op 10 april 1864 zal hij in deze functie worden herkozen ⁽⁸⁾. Verder vinden we Ceuterick nog als ontvanger in de *Sint-Sebastiaansgilde* vanaf 1855 en vermoedelijk onafgebroken tot 1864 ⁽⁹⁾. In dat jaar, op 18 mei, overlijdt hij in de ouderlijke woning in de Vredestraat. Vreemd genoeg vinden we in het verslagboek onder de rubriek *Aen de afgestorvene leden van Vreugd en Deugd* over hem geen eervolle vermelding.

II. De aquarellen

Inleiding

Uit de biografische gegevens over Louis Ceuterick leren we dat hij een opleiding heeft gekregen als architect. Dit is duidelijk te zien aan zijn aquarellen. Een architect moest ook alle stijkenmerken kennen en hier zien

⁽⁴⁾ G. IMBO, *Geraardsbergse kunstschilders...*, p. 32-33.

⁽⁵⁾ J. DE RO, i.s.m. D. SURDIACOURT, M. VAN TRIMPONT, J. COPPENS, L. BEECKMANS, N. DE BROUWER, N. VAN LIEFFERINGE, G. WELLEMAN, *De Muur rond Geraardsbergen. Van gesloten naar open stad*, Geraardsbergen, 2009, p. 173.

⁽⁶⁾ *Wegwijzer der stad Gent en der provincie Oost-Vlaanderen*, 1863-1864.

⁽⁷⁾ *Archief 'De Thaboristen & Vreugd en Deugd'*, verslagboek 1853-april 1940 (20 x 32,2 cm). Dit archief zal integraal gedeponneerd worden in het stadsarchief van Geraardsbergen.

⁽⁸⁾ M. VAN TRIMPONT, *De Geraardsbergse "Garde Civique" of Burgerwacht (1795-1920)*, Geraardsbergen, 1997, p. 75.

⁽⁹⁾ A. VERSCHAFFEL, *Overzicht van de geschiedenis van Sint Sebastiaan te Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 1991, p. 56, 76.

Titelpagina

we duidelijk dat hij zich geïnspireerd heeft op de sierlijke versieringen en decoraties van de barok en de rococo. Zijn aquarellen zijn dan ook niet geschilderd met de bedoeling om er een afgewerkt schilderij van te maken. Het zijn vlotte kleurschetsen met een sterke karikaturale en soms humoristische inslag.

De titelpagina

Zoals reeds hoger gezegd is het duidelijk een rococoversiering, die heel symmetrisch is uitgewerkt. We onderscheiden drie decoratieve elementen:

De rocaillemotieven

De schelp of rocaille is een typisch ornament van het rococo. Het is c-vormig en soms ook met voluten bekroond. Dit vinden we ook in de houten sculpturen op de meubels van die tijd (18de eeuw). Ceuterick is erin geslaagd om in een sterke tekening, de volumes goed weer te geven met duidelijke licht en donkerpartijen. Op die manier krijgen zijn aquarelsculpturen de nodige diepte en volume, haast tastbaar. Bemerkt de speelse compositie waarin hij die zes ornamenten in een symmetrisch kader plaatst.

Gedrapeerde stoffen

Gedrapeerde stoffen doen heel sterk denken aan een toneeldecor en de nodige kostumering. Iedere schilder moest lang oefenen om de plooien heel goed op doek te krijgen. Ceuterick heeft er geen moeite mee: met een simpele dégradé-techniek⁽¹⁰⁾ laat hij de plooien sierlijk vallen en zijn de schaduwen goed afgetekend. Samen met de schelpmotieven vormen ze de basiscompositie van het titelblad.

Engeltjes of putti

Deze liefvallige, onschuldige wezentjes bevolken heel wat barok- en

⁽¹⁰⁾ Een *dégradé* is een term uit de schilderkunst waarbij gewezen wordt op een af- of toenemende kleurintensiteit. Dit wordt vooral gedaan om de derde dimensie in een voorwerp, bijvoorbeeld een vaas of een arm, weer te geven.

rococoschilderijen. Ze geven niet alleen een antieke kleur aan het geheel maar zorgen ook voor een speelse, haast feestelijke sfeer. Tekenen naar levend model of plaasteren beelden heeft Ceuterick vertrouwd gemaakt met de proporties van het menselijk lichaam. Zijn engeltjes met blauwe vleugeltjes zijn allemaal mollig en schattig gebouwd, binnen een correcte anatomie geen té lange benen of té grote hoofdjes. Bemerkt hoe hij telkens voor een gedraaide houding zorgt waarbij het hoofdje steeds in de tegenovergestelde richting kijkt of draait, als een soort contrapunt. Wanneer de romp naar rechts draait, kijkt het hoofdje naar links en omgekeerd. Ze houden bovenaan het wapenschild van het gilde vast en helpen de stoffen sierlijk te draperen. De dominante kleuren zijn uitgesproken oker en gebrande sienna. De groene tuil onderaan met oranje strik zorgt voor een handig sluitstuk en feestelijke noot.

De tweede pagina

Het is weer een symmetrische compositie waarbij opnieuw twee putti's optreden. Deze keer is het rechtse eerder stuntelig getekend en volledig buiten proportie. De schelpmotieven hebben ook plaats gemaakt voor druivenranken en trossen die verwijzen naar Dionisos, Griekse god van drank, dans... en toneel. Bemerkt de nauwkeurige tekening en subtiele inkleuring. Het geheel rust op een groen grastapijt met middenin een mand met rijpe vruchten. Ceuterick heeft de tekst in een sierlijke kalligrafie neergeschreven.

De derde pagina

Ceuterick doet zoals de miniaturisten: hij neemt de eerste letters D en E om er zijn decoratie rond te tekenen. We zien op een groen veld, een rococo-inktspot en vellen papier die verwijzen naar de schrijfact. De brandende olielamp duidt op de verheffende kracht van de geest, het licht dat in de duisternis schijnt. Het gilde wil hier zijn steentje toe bijdragen.

De tweede pagina

De derde pagina

De diverse artikelen: A.R.T.

De diverse artikelen uit het reglement worden door Ceuterick steeds geïllustreerd, vertrekkende van de drie letters A.R.T. en waar mogelijk van de inhoud. Het zijn meestal kleine schetsen ⁽¹⁾, die we hier kort bespreken.

Artikel 1 (afbeelding rechtsboven)
De A (de beginletter van 'artikel') heeft hier alleen gediend om een soort boshut te schilderen op een groen veld. De A is de gesloten deur van de hut. Bemerkt weer de handigheid waarmee hij de schaduwen legt.

Artikel 2
Ook hier wordt alleen de A gebruikt. Een pijprokende burger rust tegen de A als model van de ereleden. Een bruine beer leunt over de dwarsbalk. Duwt hij als werkend lid aan de kar?

delijk in een toneelruimte, waarop een werkmán op zijn schouder een vracht naar boven draagt. Weer een allusie op de werkende leden? Bemerkt hoe Ceuterick met een paar vegen en lijnen een toneelscene in beeld brengt!

Artikel 4
Hier is duidelijk een soort grijze banier, uitgerold en opgehangen met de letter A. De onderste plooi is knap gemoduleerd.

Artikel 3
Een rode klaroenblazer, leunt door het venster van de A ... om leden te verzamelen? Het figuurtje is goed geprofileerd, omdat rood en groen complementaire kleuren zijn. De donkere schaduwpartij op de achtergrond doet de rest.

Artikel 5
De A vormt hier aan trapladder, dui-

Artikel 6
In dit artikel worden de bevoegdheden van de voorzitter geformuleerd. Ceuterick heeft er niet beter op gevonden dan de A te vervormen tot hondenhok en de president tot een "slapende" waakhond. De opbouw met rood en donkerbruin geeft diepte aan het geheel.

⁽¹⁾ Het formaat van de meeste schetsen is circa 5 x 7 cm met een uitschieter van 10 x 11 cm.

Artikel 7

Een duidelijk vermoeide figuur rust uit op de dwarsbalk van de A. Verwijst het naar de zenuwslopende vergaderingen waarop de rollen verdeeld worden en het toneelstuk gekozen en voorgelezen?

Artikel 8

De verkiezing van de bestuurscommissie doet Ceuterick duidelijk aan een biechtstoel denken. Bekijk zijn techniek om dit knielende figuurtje levensecht te maken.

Artikel 9

De A wordt hier geweld aangedaan om er een rijkswachter van te maken

die een belhamel met hoed meesleurt. Het verband met de tekst is niet heel duidelijk. Niemand wordt toch verplicht om lid te worden!

Artikel 10

Hier is duidelijk een deel van de vergadering voorgesteld, waar bij geheime stemming een nieuw lid al dan niet wordt aanvaard. In grisaille zijn twee bestuursleden aan het woord. De A dient hier als spreekgestoelte.

Artikel 11

Ceuterick laat met succes twee dansende koppels hun gang gaan. Het geeft een goed beeld van de kledij en dansspasjes omstreeks 1855! De verwijzing naar de A is hier niet duidelijk. Vooral het paar op de voorgrond is knap in beeld gebracht. De beweging en het volume van de rok zijn knap getekend.

Artikel 12

Een schatbewaarder met een streng uiterlijk legt zijn handen op een hoop geldstukken. De expressie is duidelijk. De vingers zijn zelfs iets te groot getekend. Het groene tafelblad is dan een dégradé, mooi in perspectief geplaatst. De A is hier ook ver te zoeken.

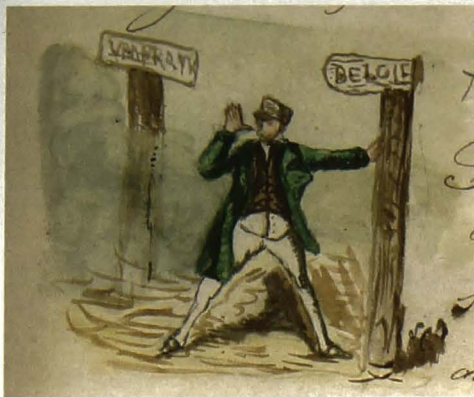
Artikel 13

De A is hier omgevormd tot een lessenaar waarop een bestuurslid de nieuwe leden inschrijft. Het rood van de boekrand zorgt voor de nodige diepte.

Artikel 14

Twee vechtersbazen in donkerbruine kleur vormen met hun slaande armen de A. Zoals bij de dansende paren, geeft Ceuterick zeer goed bewegingen weer. Het is anatomisch zeer goed gezien.

Artikel 15

Een wijdbeens staande spottende figuur leunt tegen een grenspaal waarop 'België' prijkt. Op de achtergrond staat er een met 'Frankrijk'. Het is een karikatuur van iemand die zijn lidmaatschap wil opzeggen. Is het even erg als van land te veranderen? Het is niet duidelijk.

Artikel 16

Wie de maatschappij verlaat, moet een boete betalen. De uitgestoken hand met schaal spreekt duidelijke taal. De hand is stuntelig getekend maar de schaal is een voorbeeld van perspectieftekenen. Als architect heeft Ceuterick dit goed onder de knie. Met veel goede wil kunnen we de A terugvinden in opstaande klep van de schaal.

Artikel 17

Niet aanwezig zijn op een buitengewone vergadering levert een boete op van 25 centimen. Ceuterick maakt er een affiche van die met een touw in A-vorm wordt opgehangen.

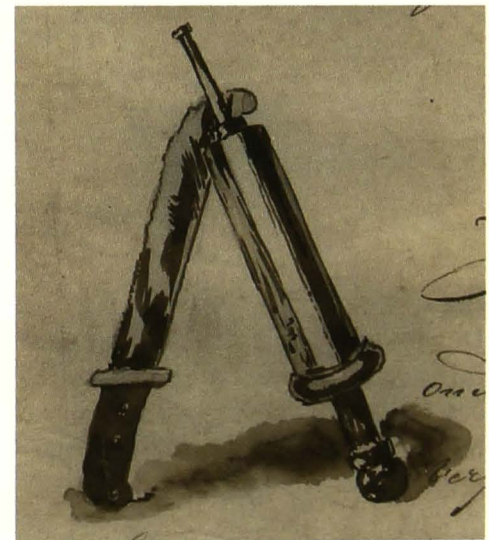
Artikel 18

Hier heeft Ceuterick terug zijn inspiratie gezocht in de structuur van een lessenaar. Dit meubel geeft goed de A-vorm weer en laat ook toe om het register te tonen waarin de verslagen van het bestuur worden neergeschreven. Het boek is mooi in lijnenperspectief weergegeven. De rode boekband zorgt voor een sterk voorgrondeffect.

Artikel 19

In deze miniatuur wordt de secretaris - de geheimschrijver - voorgesteld terwijl hij de namen van de bestuursleden voorleest. Hij staat in contraposthouding waardoor hij uit evenwicht is en dus moet steunen op een regenscherm of wandelstok. Het geheel vormt duidelijk weer de letter A. Ook hier is de figuur volgens de proporties mooi getekend en opgehoogd met duidelijke schaduw effecten.

Artikel 20

Alleen ziekte of andere onvoorziene omstandigheden worden aanvaard als excuus om een vergadering niet bij te wonen. Ceuterick neemt twee doktersinstrumenten om zijn A te vormen: een mes en een lavementspuit!

Artikel 21

Niemand mag zonder toestemming van de voorzitter de vergadering verlaten. Ceuterick tekent een muur in perspectief waartegen een burger leunt terwijl hij de krant leest. Het vooruitgeschoven been met de muurdoorsnede zorgen hier voor de A.

Artikel 22

Bij het vertolken van een rol in een toneelstuk moeten de gegeven opmerkingen en berispingen stipt opgevolgd worden. Dit thema zorgt voor een mooi tafereeltje waarbij de ongehoorzame leerling over die knie wordt gelegd. Het kleurgebruik is frappant: helrood, azuurblauw en oker met donkerbruine schaduwpartijen. De benen van de ranselende man vormen duidelijk een A.

Artikel 23

Eerder een ondeugend schetsje. De orkestmeester staat in volle actie afgebeeld, het dirigeerstokje zwierig in de hand. Achter hem, de instrumenten van het orkest en voor hem ... kwakende ganzen! De lessenaar waarop zijn partituur ligt zorgt voor de letter A. Dit is een van de meest geïnspireerde aquarellen.

Artikel 24

Hier wordt de A gevormd door de stenen tafel met de tien geboden en een steunbalk. Daartussen ligt een splende leeuw?

Artikel 25

Wie herhaaldelijk in de fout gaat en zijn boetes niet betaalt, kan uit het gilde gestoten worden. Ceuterick illustreert dit met een aquarel waarbij een in het rood geklede vrouw met een bezem een weerspanning lid buiten veegt. De toegangspoort tot het

“toneel” vormt duidelijk de A met de bezem als dwarsbalk. De gebogen lijnen van de toegangstrap zijn mooi in perspectief getekend.

Artikel 26

Met deze tekening wordt het reglement afgesloten. Het geheel omvat een harp, een wortel, verwelkte bloemen en een rokende pijp en sigaar. Dit is knap getekend en mooi samengesteld tot één beeld. Het rood van de wortel contrasteert met het groen en het rood van de bloemen. De harp is in geel en rood geschilderd, misschien een verwijzing naar de stadskleuren? Op het einde van een reglement zou de tekening kunnen verwijzen naar:

- de harp gewoon als symbool van de vereniging?
- een wortel voor de neus hangen om het reglement te volgen of ertoe aangezet worden om naar de voorstelling te komen?
- verwelkte bloemen voor wie het reglement niet volgt?
- een pijp (sigaar) roken voor al wie het reglement overtreedt? Of gewoon verwijzend naar het einde van een lange vergadering waar veel is gerookt en gebabbeld? Of nagenieten bij een pijp of goede sigaar?

Briefwisselende leden der maatschappij

Hiervoor grijpt Ceuterick terug naar de bloemenkrans die op barokschilderijen de vier jaargetijden en dus ook de vergankelijkheid van alle schoonheid (vanitas) symboliseert. Van links naar rechts zien we bloemen ontluiken o.a. een tulp, een pioen en een roos die met levendig rood en geel zijn ingekleurd. De rechterzijde is duidelijk veel minder kleurrijk en herinnert aan de herfst en het 'vallen' van de blaren. Ceuterick gebruikt fijne rode lijntjes om alleen de omtrek van o.a. klimopbladeren te tekenen. Met zacht groen heeft hij zeer handig het bladgroen geschilderd met donkere tonen in de schaduwpartijen. Bemerkt onderaan rechts een bloem die zeer dun is aangezet...en haast in het niets van de winter verdwijnt.

De eervolle vermeldingen van behaalde prijzen

Binnen een groene lauwerkrans, symbool van de Olympische winnaars, staan drie prijzen vermeld: 1857, 1858 en 1860. Bovenaan prijken de wapenschilden van Gent, Geraardsbergen en Antwerpen. Een zegevierende Petrus zit bovenaan op zijn troon met zijn omgekeerd kruis. Het geheel rust op een rotonde die afgeboord is met een klassieke Ionische eierenlijst. Dit alles is weer heel nauwkeurig getekend en in perspectief geplaatst. De gouden zonnestrallen die Petrus omgeven dragen ook de namen van De Violier, Van Peene en Vader Cats.

Voor de afgestorven leden

In een driehoekige compositie met zuivere grijstinten geschilderd, wordt een "hemels" beeld geschetst voor de afgestorven leden. Twee treurende gevleugelde engelen dragen de emblemen van de maatschappij: rechts het masker voor het toneel en links een trompet voor de muziek. De engeltjes zijn in gebrande sienna geschilderd en leunen tegen het medaillon waarop de tekst is geschreven. Bovenaan prijkt een soort grafurne met lauwerkrans en kruis, waarrond een grijs gewaad gedrapeerd is. Ceuterick heeft dit meesterlijk in beeld gebracht met een geslaagde dégradé. De plooien zijn vloeiend getekend en verraden zijn opleiding als architect. Het geheel 'vliegt' op een wolk hemelwaarts. De wolken zijn zoals bij alle landschapsschilders met hun grijze zijde naar onder geschilderd.

Nabeschouwing

Louis Ceuterick is een man van zijn tijd. Aan de academie is er toen veel belang gehecht aan het opbouwen van een stielkennis: een *métier*. Zijn opleiding als architect heeft hem ook de gelegenheid gegeven om te leren tekenen en kleurschetsen maken. Het is een man met een rijke fantasie wat hij ten overvloede bewijst met zijn illustraties in het reglementenboek van *Sint Pieter Vreugd en Deugd*. Iedere versierde 'A' is een uitdaging die hij met wisselend succes weet te aanvaarden en gestalte te geven, soms met een flinke scheut humor er bovenop. Buiten *Het hondengerecht* kennen we geen ander werk van hem om zijn stijl te ontleiden. Ceuterick is iemand die zonder veel pretentie zijn *métier* gebruikt heeft om er een steentje mee te verleggen in het culturele landschap van Geraardsbergen ...in die tijd en dat is al een hele verdienste!